

رقابت بخش‌های اقتصادی در توسعه صادرات غیرنفتی

گام‌های شکوفایی!

اگر بتوانیم بخش‌های غیرنفتی کشور را هم به تحرک صادراتی وا داریم، معجزه کرده‌ایم.

کشورمان ایران، چهارمین کشور بزرگ دنیا در زمینه تنوع محصولات کشاورزی و دارنده بزرگترین ذخایر نفت و گاز جهان است. ایران دومین کشور تولید کننده نفت و گاز محسوب می‌شود و در زمینه محصولاتی همچون روی، سرب، کبالت، آلومینیوم، منگنز و مس رتبه‌های چهارم تا نهم را دارا است. این حجم از ظرفیت‌های تولید و صادرات در کنار بسیاری از متغیرهای اقتصادی نظیر نیروی انسانی فعال و ارزان، دسترسی به دریاهای آزاد از شمال و جنوب کشور، موقعیت استراتژیک منطقه‌ای و مرکزیت بازاری ۳۰۰ میلیون نفری، همسایگی با کشورهایی همچون عراق و افغانستان که به تازگی شرایط جذب سرمایه و کالاهای خارجی را یافته‌اند و دهه‌ها مزیت دیگر، نیاز به بازبینی در سیاست‌های تصمیم سازان اقتصادی و تجاری را گوشزد می‌کند.

با حدود ۱۴ میلیون هکتار زمین کشاورزی و تنوع فراوان اقلیمی و جوی در ۴ فصل و در شرایطی که به طور متوسط در طول سال با ۳۰۰ روز آفتابی در کشور روبه‌رو هستیم، می‌توانیم محصولات متنوع و بی‌ظرفی را تولید کنیم. آمارها حکایت از آن دارند که کشور ما در برخی از تولیدات محصولات دامی رتبه چهارم تا هفتم دنیا را به خود اختصاص داده است.

در این بین و با عنایت به وضعیت کشاورزی در کشور باید گفت علیرغم ظرفیت‌های بالای تولید در این بخش، مشکلات فراوانی را شاهد هستیم که وجود این مشکلات نیازمند بررسی علل ضعف ساختاری حاکم بر کشاورزی در کشور ما است. این مشکلات به خصوص در حوزه تأمین مالی و منابع مورد نیاز تولید، خواهان خلق ساختارهای مالی متناسب با این نیازها می‌باشد که بدون شک، توسعه و فراهم سازی زیرساخت‌های مذکور، توان تولید و رقابت کشور را در

بخش کشاورزی افزایش خواهد داد. در سال‌های اخیر، با مشکلات فراوانی در بخش کشاورزی مواجه بوده‌ایم. این مشکلات به خصوص در تولید محصولاتی همچون چای، برنج، مرکبات، زعفران و پسته مورد بررسی کارگروه‌های مربوطه واقع شده‌اند و امید است در این مسیر جدیت بیشتری به کار گرفته شود.

جای خالی زیرساخت‌ها

سیاست‌هایی که در حال حاضر اتخاذ می‌شوند اگر چه از الزامات هستند، اما بسیار ابتدایی و پیش پا افتاده می‌باشند و این روند نیازمند اصلاحات اساسی است. امروز محصولات وارداتی بخش کشاورزی، بازار داخلی را اشباع کرده و محصولات کشاورزی ایرانی در انبارها در حال فاسد شدن هستند. به علاوه، بالا بودن قیمت تمام شده محصولات تولیدی کشاورزان باعث تحلیل توان رقابتی آنها در بازارهای جهانی شده است. راه دیگر هم بُن بستنی بیش نیست؛ خرید محصول توسط دولت که این روش در خلال این سال‌ها جز نابودی محصولات کشاورزی نتیجه دیگری را در پی نداشته است. کشاورزی، ظرفیت حضور ما در بازارهای جهانی است و باید جدی گرفته شود.

در بخش صنعت و معدن، توریزم، فناوری اطلاعات، خدمات بانکی، نیروی کار، صنایع دستی و فلزات هم پتانسیل‌های بالایی در کشور ما موجود است که متأسفانه مورد توجه قرار نمی‌گیرند. با مطالعه دقیق شاخص‌های اقتصادی حاکم بر فضای کسب و کار در ایران به سهولت می‌توان دریافت که ساختار اقتصادی کشور ما بیمار است و مادامی که به بررسی ریشه‌های این مشکلات پرداخته نشود نمی‌توان به مداوای آن پرداخت.

سؤالات اساسی در این زمینه عبارتند از این که: آیا تفکر "بخش خصوصی مداری" در کشور وجود دارد؟ آیا نظام مالیاتی ایران، نظامی مبتنی بر اصول جهانی مالیات ستانی و در راستای تحریک طرف تولید است؟ آیا معضلات نظام بانکی ایران اجازه نفس کشیدن را به بخش تولید کننده صادرات گرا می‌دهند؟ آیا گمرک ایران از ظرفیت‌های بالای خود در

راستای تسریع فرآیند تجارت استفاده می‌کند و اصولاً چنین تفکری در آن حاکم است؟ آیا نظام تعرفه‌ای که متناسب با نیازهای بازار و در راستای توسعه تجارت به نفع صادرات و تقویت ریشه‌های تولید داخل با گرایش صادرات باید حرکت کند، از چنین امری تبعیت می‌کند؟ آیا بازارهای خارجی را می‌شناسیم؟ ده‌ها سؤال دیگر در پس توسعه صادرات و بهبود تراز بازرگانی کشور وجود دارند که سیاست گذاری‌های صحیح در مورد آنها می‌توانند بخش‌های غیرنفتی کشور را به تحرک صادراتی وا دارند.

البته روند رو به رشد صادرات غیرنفتی در خلال سال‌های ۸۴ به بعد تحسین برانگیز است، اما به تناسب ظرفیت‌های ما نبوده و از طرف دیگر عمدتاً مشتقات نفتی را شامل می‌شود. ما یک درصد از کل صادرات دنیا را در اختیار داریم و از این حیث در جایگاه ۳۳ جهان واقع هستیم. در بحث واردات هم بر اساس آمار سازمان تجارت جهانی (WTO) با در اختیار داشتن ۰/۵ درصد از کل واردات دنیا در جایگاه ۳۰ قرار گرفته‌ایم. این رقم در مقایسه با برخی کشورهای منطقه که از وضعیت به مراتب بهتری نسبت به ما برخوردارند، حکایت از راه سخت ما در مسیر سند چشم‌انداز دارد. عربستان در رتبه ۱۰ صادرات دنیا با سهمی معادل ۲/۷ درصد، امارات در رتبه ۱۳ با سهمی ۱/۹ درصدی و ترکیه با سهمی ۱/۱ درصدی در رتبه ۲۲ جهان قرار دارند.

صادرات خدمات فنی و مهندسی

این نوع از صادرات مقوله جدیدی است که نشان از چرخش نگاه مسئولان حوزه تجارت کشور به سمت و سوی ابداع در مقوله صادرات، از صادرات کالای صرف به صادراتی همه جانبه دارد. ارقام این نوع از صادرات هنوز خیلی "دهان پُرکن" نیستند، اما می‌توان در آینده شاهد شکوفایی بیشتر در این مقوله نیز بود. در مجموع بر اساس آمار وزارت بازرگانی، از رقم ۲ میلیارد و ۳۲۰ میلیون دلار صادرات خدمات کشور در سال گذشته، راهسازی و ساختمان با یک میلیارد و ۵۴ میلیون دلار، بیشترین و خدمات مربوط به فناوری اطلاعات با ۱۱ میلیون دلار صادرات، کمترین میزان درآمد ارزی را برای کشور به ارمغان آورده‌اند. شبکه زهکشی و فاضلاب با ۸۵۳ میلیون دلار، خدمات نفت و گاز و پتروشیمی با ۱۸۱ میلیون دلار، تولید و انتقال نیرو با ۱۲۶ میلیون دلار و صنایع و تجهیزات با ۶۴ میلیون دلار، رتبه‌های دوم تا پنجم را در این زمینه به خود اختصاص داده‌اند.

در نهایت باید اذعان داشت همان طور که آمارها نشان می‌دهند کشور ما در همه زمینه‌ها توانایی حضور در بازارهای جهانی را دارد، اما شرایط آن فراهم نیست و امید می‌رود با در نظر گرفتن ضرورت اصلاح شیوه‌های موجود، شرایط حضور پُررنگ‌تر ایران در بازارهای جهانی فراهم شود. ■

رشد شاخص‌های مهم تجارت خارجی کشور

معیار	۸۳	۸۴	۸۵	۸۶	۸۷	۸۸*	۸۹*
صادرات نفت و گاز	۳۶/۳۲	۵۳/۸۲	۶۲/۰۱	۸۱/۵۷	۸۱/۸۶	۵۷/۰۳	۶۵/۹۶
صادرات غیرنفتی	۷/۵۲	۱۰/۷۱	۱۴/۱۸	۱۶/۱۰	۱۸/۷۲	۱۹/۰۶	۱۹/۸۷
صادرات کالا	۴۳/۸۳	۶۴/۵۲	۷۶/۱۹	۹۷/۶۶	۱۰۰/۵۷	۷۶/۱۰	۸۵/۸۳
صادرات خدمات	۴/۴۴	۴/۱۰	۵/۶۶	۶/۹۲	۷/۴۳	۷/۵۸	۷/۷۵
واردات کالا و خدمات	۳۸/۷۶	۴۳/۳۸	۴۹/۹۸	۵۸/۲۴	۶۸/۵۳	۶۳/۰۲	۶۸/۱۴
تراز بازرگانی	۵/۰۷	۲۱/۱۴	۲۶/۲۰	۳۹/۴۲	۳۲/۰۴	۱۳/۰۷	۱۷/۶۸
نسبت صادرات غیرنفتی به صادرات نفت و گاز (درصد)	۲۰/۷۰	۱۹/۸۹	۲۲/۸۷	۱۹/۷۳	۲۲/۸۶	۳۳/۴۲	۳۰/۱۲

* برآورد و پیش‌بینی

منبع: بانک اطلاعاتی ماهنامه «اقتصاد ایران»